

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
кафедра політології та соціології

Дипломна робота
магістра

з теми: «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН»

Виконав:

студент 2 курсу
спеціальності 052 Політологія
денної форми навчання
Дроздовський Геннадій

Керівник:

Білецька Т. В., кандидат соціологічних
наук, доцент кафедри політології та
соціології

Рецензент:

Кам'янець-Подільський – 2018 року

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ I: Теоретико-методологічні засади дослідження системи Європейського Союзу	7
1.1. Теоретичні підходи в аналізі формування інституційної системи Європейського Союзу.....	7
1.2. Європейський Союз як складова сучасних євроінтеграційних процесів.....	1
7	
Висновки до розділу I.....	31
Розділ II: Розвиток Європейського Союзу як інституційної системи	3
3	
2.1. Функціонування Європейського Союзу як складової міжнародних відносин.....	33
2.2. Структура Європейського Союзу: основні та допоміжні інституції.....	3
9	
Висновки до розділу II.....	59
Розділ III: Досвід функціонування Європейського Союзу в системі сучасних міжнародних відносин	63
3.1. Членство у Європейському Союзі: умови вступу та обов'язки учасників.....	63
.....	63
3.2. Політика в ЄС: особливості та перспективи.....	73
Висновки до розділу III.....	83

Висновки.....	8
5	
Список використаних джерел і літератури	88

ВСТУП

Актуальність теми: на сучасному етапі ми спостерігаємо формування системи міжнародних відносин, яке відбувається під впливом процесів глобалізації та регіоналізації. Світ стає багатополюсним, не існує основного центру влади і впливу, на міжнародну арену виходять нові гравці. Європейський Союз (далі ЄС) починає виступати як окремий глобальний актор, це унікальна успішна міжнародна організація, керівні інститути якої, наділені певними повноваженнями і особливими механізмами впливу.

Європейський Союз представляє 28 країн, які об'єдналися на основі спільних людських і демократичних цінностей для досягнення стабільності, миру та процвітання. На території ЄС проживає більше 470 мільйонів громадян різних національностей, вірувань та традицій. За 50 років існування ЄС перетворився на потужну і впливову силу, яка відіграє провідну роль у світовій політиці, економіці, культурі. Це єдиний економічний, соціальний та гуманітарний простір, де відмовилися від кордонів та зайвих умовностей задля вільного пересування людей, продуктів, капіталів, необмеженого обміну інформацією, культурними та науковими надбаннями.

Події останніх років, що відбуваються у світі, а саме глобальний тероризм, перманенті війни в різних частинах земної кулі, бідність, голод, міграційні потоки не могли не позначитися на всіх країнах світу. На даний момент ЄС переживає один із найскладніших моментів за всю історію свого існування, стикаючись з рядом економічних і соціальних проблем, міграційною кризою, перманентною проблемою розподілу владних повноважень всередині Союзу, необхідністю реформування.

Тим не менш, Європейський Союз як міждержавне об'єднання суверенних держав, якому немає аналогів у світовій практиці об'єднання націй, народів, країн, продовжує демонструвати життєздатність та перспективність у своєму поступі упродовж тривалого періоду, не дивлячись на скептичні оцінки й песимістичні прогнози противників європейської інтеграції.

Європейський вибір України зумовлює необхідність пізнання й осмислення підходів, принципів, форм і методів, які застосовуються в інституційній системі ЄС та в національних системах державного управління його держав-членів. Вивчення питань, пов'язаних зі становленням та розвитком Євросоюзу в умовах його розширення, допоможе знайти відповіді на низку актуальних питань, що стосуються як реформування існуючої вітчизняної системи державної влади в цілому, так і окремих проблем функціонування системи державного управління зокрема.

Незважаючи на особливості, зумовлені наднаціональним характером інституційної системи ЄС, досвід її становлення та розвитку може мати як теоретичне, так і прикладне значення. Свідченням цього є розвиток систем державного управління нових держав-членів ЄС, який розпочався у 1990-х роках і досить успішно продовжується сьогодні. Україні, яка задекларувала свої наміри щодо євроінтеграційних процесів, досвід формування та розвитку ЄС є надзвичайно важливим.

Метою магістерського дослідження є розкриття становлення, розвитку та ролі Європейського Союзу в системі сучасних міжнародних відносин.

Для досягнення мети нами сформульовані **такі завдання:**

- здійснити аналіз сучасних теорій, концепцій і підходів до розуміння процесу становлення інституційної системи Європейського Союзу та її ролі в євроінтеграційних процесах;
- окреслити основні етапи формування ЄС як складової міжнародних відносин;
- розкрити сутність, призначення та особливості основних інституцій Європейського Союзу;
- виявити особливості становлення, розвитку та функціонування нових держав-членів Європейського Союзу в процесах європейської інтеграції;
- осмислити особливості та характер політики ЄС.

Об'єктом дослідження виступає Євросоюз як складова сучасних міжнародних відносин, а **предметом** – становлення, розвиток та розширення інституційної системи Європейського Союзу.

Методи дослідження: реалізація поставленої мети й вирішення відповідних завдань здійснювалися шляхом комплексного застосування загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема:

- компаративного аналізу – при дослідженні та порівнянні сучасних теорій, концепцій і підходів до розуміння процесів становлення системи Європейського Союзу, її ролі й місця в євроінтеграційних процесах;
- історичного – для аналізу процесів розширення Європейського Союзу в умовах поглиблення європейської інтеграції;
- системного – з метою визначення характеристик основних та допоміжних структур Європейського Союзу як системного утворення;
- узагальнення – для формулювання висновків на основі опрацьованих джерел та матеріалів за підсумками проведеного дослідження.

Зазначені методи і підходи забезпечили всебічність і комплексність вивчення проблеми, обраної для магістерського дослідження.

Елементи наукової новизни: у роботі було здійснено комплексне дослідження становлення та розвитку інституційної системи Європейського Союзу в умовах його розширення, виявлення її впливу на систему сучасних міжнародних відносин.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання для подальшого вивчення процесів діяльності Європейського Союзу в системі сучасних міжнародних відносин, зокрема, а також при підготовці навчально-методичних програм, статей, посібників, навчально-методичної літератури з політології, міжнародних відносин.

Апробація результатів дослідження: окремі аспекти дослідження були презентовані на науковій конференції студентів та аспірантів КПНУ імені Івана Огієнка (квітень 2018 р.). За матеріалами дослідження було підготовлено та подано до друку наукову статтю до збірника студентських наукових праць «Політія».

Структура магістерської роботи. Робота складається з: вступу, трьох розділів, кожен з яких містить по два підрозділи, висновків, списку використаних джерел та літератури (96 найменувань).

ВИСНОВКИ

Майже за півстоліття функціонування Європейський Союз поступово перетворився на один з найпотужніших фінансово-економічних і політичних центрів світу. Основоположними принципами, якими керується Європейський Союз, є повага до національної самобутності, демократії та фундаментальних прав людини. ЄС є ключовим гравцем з міжнародних питань, починаючи від глобального потепління, проблем демократії до конфлікту на Близькому Сході. Спостерігачі на виборах працюють по всьому світу у рамках підтримки ЄС прав людини.

Розмір 28 держав-членів ЄС з економічної, торговельної і фінансової точок зору - робить його провідною силою у світі. Це найбільший у світі трейдер, з другою у світі валютою.

Західні дослідники європейської інтеграції використовують найрізноманітніші підходи до вивчення цього феномену об'єднання народів, яке розпочалося після другої світової війни минулого століття і досить успішно розвивається в сучасних євроінтеграційних та глобалізаційних процесах. Одним з головних об'єктів уваги в їхніх дослідженнях продовжує займати інституційна система Європейського Союзу.

Дослідження розвитку європейської інтеграції в західній науковій думці, представлене різними теоретичними підходами та концепціями. Серед них: теорія функціоналізму, нефункціоналізму та взаємозалежності, концепції міждержавності та ліберальної міждержавності, підходи нового інституціоналізму та мереж політики. Їх аналіз дозволяє нам зробити висновок, що більша частина теоретичної роботи, що була розпочата стосовно європейської інтеграції, є цілком якісною. При цьому ми визнаємо, що не може бути жодного дієвого чи органу, чи групи осіб, чи чогось іншого, завдяки чому можна було б охопити і пояснити всі аспекти європейської інтеграції та реалій ЄС, хоча цього варто хіба що тільки очікувати.

Історичними джерелами виникнення, становлення і побудови сучасної системи інституцій Спільнот і Союзу є збалансування та поєднання основ

міжнаціонального і національного співробітництва. Особливості розвитку ЄС в сучасних євроінтеграційних та глобалізаційних процесах дозволяють нам вести мову про те, що ЄС є системою достатньо динамічною, яка порівняно швидко адаптується до мінливих умов. Вся система, її окремі елементи відображають у своєму розвитку перерозподіл повноважень між ЄС з одного боку, та державами-членами – з другого, що зумовлює передусім зростанням масштабів євроінтеграційних процесів та їх ускладнення. Інституціями Союзу є: Європейська Рада, Рада, Європейська Комісія, Європейський Парламент, Суд Європейського Союзу, Європейський центральний банк, Рахункова палата.

Кожна з цих інституцій діє в межах повноважень, покладених на неї Договорами, та згідно зі встановленими в них процедурами, умовами та цілями. Взаємодіючи між собою на засадах відкритої співпраці, інституції ЄС наділені відповідними повноваженнями за принципом розподілу влад – законодавчої, виконавчої та судової.

До управлінської системи ЄС належать також інституції, які виконують такі допоміжні функції, як консультативно-дорадчу (Соціально-економічний комітет, Комітет регіонів), правоохоронну (Омбудсмен, Європол та Європейська прокуратура). Допоміжні функції в інституційній системі ЄС здійснюють також агенції. Основна мета їх діяльності полягає в забезпеченні найбільш ефективної реалізації галузевих політик ЄС та надання допомоги в регулюванні діяльності в окремих сферах в процесі європейського врядування. Умови вступу до ЄС визначені на засіданні Європейської Ради у Копенгагені (Данія), що відбулося 21-22 червня 1993 р. Асоційовані держави Центральної та Східної Європи, які висловили таке прагнення, можуть стати членами ЄС. Вступ відбудеться, як тільки асоційована держава зможе взяти на себе обов'язки членства, задовольнивши необхідні політичні та економічні вимоги. Членство в ЄС з огляду на політичні стандарти вимагає від країни-кандидата стабільності інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, повагу і захист національних меншин. Майбутні країни-кандидати повинні не

лише закріпити ці принципи у своїх конституціях, а й послуговуватися ними у повсякденному житті. Їхні конституції мають гарантувати демократичні свободи, в тому числі політичний плюралізм, свободу слова і свободу совісті, створити умови для нормального функціонування державних установ, проведення вільних і справедливих виборів, періодичної зміни правлячої парламентської більшості, а також визнання важливої ролі опозиції у політичному житті.

Вироблення політики Європейського Союзу стосується надзвичайно широкого спектру найрізноманітніших питань, починаючи з питань формування щорічного бюджету і закінчуючи проблемами розширення Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Адаптація вітчизняного законодавства до норм права Європейського Союзу: навч. посіб. / авт. кол.: І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, К. К. Баранцева та ін.; за заг. ред. І. А. Грицяка. – К.: НАДУ, 2011. – 60 с.

2. Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України: матеріали регіон. наук.-практ. конф. 14 трав. 2010 р., м. Дніпропетровськ / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2010. – 440 с.

3. Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України: матеріали регіон. наук.-практ. конф. 19 трав. 2011 р., м. Дніпропетровськ / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2011. – 384 с.

4. Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України: матеріали регіон. наук.-практ. конф. 17 трав. 2012 р., м. Дніпропетровськ / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2012. – 340 с.

5. Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України: матеріали регіон. наук.-практ. конф. 16 трав. 2013 р., м. Дніпропетровськ / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2013. – 256 с.

6. Англійсько-французько-німецько-український словник термінології Європейського Союзу. – К.: К.І.С., 2007. – 226 с.

7. Арказанян М. Де Голль / М. Арказанян. – М.: Молодая гвардия, 2007. – 268 с.

8. Байме, К. Політичні теорії сучасності: навч. посіб. / К. Байме: пер. з нім. – К.: Наук. думка, 2009. – 276 с.

9. Батченко Л. В. Регуляторна політика Європейського Союзу / Л. В. Батченко, Л. І. Дмитриченко, К. Є. Мойсеєнко. – Донецьк: ДонДУУ, 2008. – 187 с.
10. Баштанник В. В. Трансформація державного управління в контексті європейських інтеграційних процесів: монографія / В. В. Баштанник. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2010. – 390 с.
11. Вахудова А. М. Нерозділена Європа: демократія, важелі впливу та інтеграція після комунізму / М. А. Вахудова: пер. з англ. – К.: Видавн. Дім “Києво-Могилян. акад.”, 2009. – 379 с.
12. Вдовиченко О. І. Демократизація законодавчого процесу в Європейському Союзі [Електронний ресурс] / О. І. Вдовиченко. – Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/547-evro/14583-2011-01-18-06-09-20.html>. – [Назва з екрану].
13. Верховна Рада України Комітет з питань Європейської Інтеграції: “Про взаємовідносини та співробітництво України з Європейським Союзом”: Парламентські слухання / упор.: О. В. Кулаков, Т. О. Бурячок, С. Г. Плотян та ін. – К.: ЦТІ “Енергетика та електрифікація”, 2003. – 254 с.
14. Войтенко І.-Х. Наднаціональні інституції Європейського Союзу / І.-Х. Войтенко // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 4(13). – С. 231–236.
15. Волес В. Творення політики в Європейському Союзі / В. Волес, Г. Волес; пер. з англ. Р. Ткачук. – К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2004. – 871 с.

16. Воллес Г. Динаміка створення інституцій ЄС // Європейська інтеграція / уклад.: М. Яхтенфукс, Б. Колер-Кох; пер. з нім. М. Яковлєва. – К.: Вид. дім “Києво-Могилян. акад.”, 2007. – 394 с.
17. Географія розширення Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/maps>.
18. Гнидюк Н. А. Інструмент європейського сусідства і партнерства та фінансова допомога Європейського Союзу / Н. А. Гнидюк; за заг. ред. доц. В. Ю. Стрельцова; Польсько-українська фундація співпраці ПАУСІ. – К.: Книга плюс, 2010. – 192 с.
19. Грицяк І. А. Європейське управління: теоретико-методологічні засади: монографія / І. А. Грицяк. – К.: К.І.С., 2006. – 398 с.
20. Грицяк І. А. Право та інституції Європейського Союзу: навч. посіб. / І. А. Грицяк. – К.: К.І.С., 2004. – 260 с.
21. Грицяк І. А. Правова та інституційна основи Європейського Союзу: підручник / І. А. Грицяк, В. В. Говоруха, В. Ю. Стрельцов; за заг. ред. М. Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого, О. Рудіка, Л. Прокопенка, В. Стрельцова. – Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2009. – 620 с.
22. Гоці С. Європейська Комісія. Процеси ухвалення рішень і виконавчі повноваження / С. Гоці: пер. з італ. – К.: К.І.С., 2006. – 208 с.

23. Десмонд Дайнен. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції / Дайнен Десмонд: пер. з англ. – К.: К.І.С., 2006. – 696 с.

24. Джейкобі В. Зовнішні стимули та винесення уроків у регіональній політиці та політиці охорони здоров'я / В. Джейкобі // Європеїзація Центральної та Східної Європи : наук. видання / Ф. Шіммельфенніг, У. Здельмаєр: пер. з англ. – К.: Юніверс, 2010. – С. 109–134.

25. Дорога в майбутнє – дорога в Європу. Європейська інтеграція // Видання підготовлено за ініціативою Центру європейських та міжнародних відносин разом з Міністерством закордонних справ України та Міністерством економіки України. – К., 2000. – 108 с.

26. Европейское право: учеб. для вузов / под общ. ред. Л. М. Энтина. – М.: Изд-во НОРМА (Изд. группа НОРМА – ИНФРА-М), 2001. – 720 с.

27. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К.: НАДУ, 2011.: Державне управління в умовах глобальної та європейської інтеграції / Грицьак І. А. Європейський парламент; наук.-ред. колегія: І. А. Грицьак (співголова), Ю. П. Сурмін (співголова) та ін. – 2011. – Т. 7. – 764 с.

28. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К.: НАДУ, 2011. / Грицьак І. А. Рада: Державне управління в умовах глобальної та європейської інтеграції / наук.-ред. колегія: І. А. Грицьак

(співголова), Ю. П. Сурмін (співголова) та ін. – 2011. Т. 7 – 764 с.

29. Європа-2012: перспективи и вызовы европеизации: сб. науч. тр. /редкол.: Г. Я. Миненков [и др.]. – Вильнюс: ЕГУ, 2013. – 464 с.

30. Європейська інтеграція: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Та слухачів магістерської підготовки за напрямом “Держдавне управління” / кол. авт.; за заг. ред. проф. І. А. Грицяка та Д. І. Дзвінчука. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. – 464 с.

31. Європейський Союз та Україна: Стратегія відносин в контексті розширення / Ін-т регіон. та євроінтеграційних досліджень “ЄвроРегіо Україна”. – К.: К.І.С., 2003. – 206 с.

32. Європейський Союз: інституційно-правові основи та функціонування: навч.-метод. посіб. / І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, М. Є. Чулаєвська та ін ; за заг. ред. І. А. Грицяка. – К.: НАДУ, 2009. – 188 с.

33. Європейський Союз: основи політики, інституційного устрою та права: навч. посіб. / кер. проекту Г. Шиманськи-Гайер; наук. ред. В. П’ятницький; Т-во Карла Дуйсберга; М-во екон. України; Ін-т європейської політики, м. Берлін. – К.; Кельн: Заповіт – 369 с.

34. Иноземцев В. Объединенная Европа на пути к лидерству в мировой политике / В. Иноземцев, Е. Кузнецова. – МЭМО. – 2002. – № 4. – С. 2–14.

35. Кеннан Дж. Дипломатия Второй мировой войны глазами американского посла в СССР Джорджа Кеннана / Дж. Кеннан. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2002. – 479 с.
36. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: навч. посіб.: пер. з англ. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2002. – 381 с.
37. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Г. Друзенка, С. Друзенко; за заг. ред. Г. Друзенка. – К.: К.І.С., 2010. – 536 с.
38. Копійка В. В. Європейський Союз: досвід розширення і Україна / В. В. Копійка. – К.: Юрид. думка, 2005. – 448 с.
39. Копійка В. В. Європейський Союз: заснування і етапи становлення: навч. посіб. / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко. – К.: Видав. дім “Ін Юре”, 2001. – 448 с.
40. Костенко А. М. Інтеграція України до Європейського Союзу: суперечності та шляхи їх розв’язання: автореф. дис. ... к. політ. н. / А. М. Костенко. – Львів, 2009. – 20 с.
41. Кравчук І. В. Гармонізація національних правових систем з правом ЄС / І. В. Кравчук, М. В. Парапан. – К.: Видавн. Дім “Слово”, 2004. – 320 с.
42. Лавриненко В. Г. Національне і глобальне в адаптації системи саморегуляції України до системи саморегуляції Об’єднаної Європи Саморегуляція соціального організму країни: монографія / В. Г. Лавриненко; за наук. ред. В. П. Бега (голова), Н. В. Крохмаль, Г.

О. Нестеренко; Мін-во освіти і науки, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – 652 с. – С. 591–592. – (Серія: “До 175-річчя НПУ імені М. П. Драгоманова”).

43. Луцишин П. В. Європейські інтеграційні процеси: формування єдиного ринку: монографія / П. В. Луцишин, С. В. Федонюк. – Луцьк: Волин. обл. друкарня, 2004. – 200 с.

44. Матіас Гердеген. Європейське право: пер. з нім. – К.: К.І.С., 2008. – 528 с.

45. Микієвич М. Міжнародно-правові аспекти співробітництва Європейського Союзу з третіми країнами: монографія / М. Микієвич. – Львів: Видавн. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 200 с.

46. Нагорна І. В. Державне управління в країнах членах ЄС: навч. посіб. / за заг. ред.: М. Бойцуна, Я. Мудрого, О. Рудіка. – К.: Вид-во “Міленіум”, 2009. – 192 с.

47. Національна консолідація в контексті європейської інтеграції : матеріали міжнар. наук.-практ. конф , м. Івано-Франківськ, 31 жовт. – 1 листоп. 2013 р. – Івано-Франківськ, 2013. – 332 с.

48. Опришко В. Ф. Право Європейського Союзу. Загальна частина: підручник для вищ. навч. закл. / В. Ф. Опришко, А. В. Омельченко, А. С. Фастовець. – К., 2002. – 460 с.

49. Оржель О. Ю. Європейське врядування як чинник згуртування Європейського Союзу: теоретико-методологічні засади: монографія / О. Ю. Оржель. – К.: НАДУ, 2012. – 236 с.

50. Отворит ли Евросоюз “балканскую дверь”: Хорватия готовится стать членом ЕС [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.regnum.ru/news/polit/1626143.html#ixzz2TftAKTG>
S

51. Парламентський вимір європейської інтеграції: зб. матеріалів. – К.: “Нора-прінт”, 2005. – 104 с.

52. Петров Р. А. Транспозиція “acquis” Європейського Союзу в правові системи третіх стран: монографія / Р. А. Петров. – К.: Истина, 2011. – 384 с.

53. Пістракевич О. В. Агенства Європейського Союзу в Європейському врядуванні / О. В. Пістракевич // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України: матеріали регіон. наук.-практ. конф. 19 трав. 2011 р., м. Дніпропетровськ / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2011. – С. 359–362.

54. Пістракевич О. В. Європейський парламент у прийнятті рішень / О. В. Пістракевич // Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми перспективи: зб. матеріалів / за заг. ред. Ю. М. Бардачова, І. П. Лопушинського, О. А. Тертишної. – Херсон: Грінь Д.С., 2012. – С. 49–50.

55. Пістракевич О. В. Політична система Європейського Союзу як основа взаємодії інституцій / О. В. Пістракевич // Актуальні проблеми державного управління на сучасному етапі державотворення: матеріали VI наук.-практ. конф. 22 листоп. 2012 року. – Луцьк, 2012. – С. 53-55.

56. Пістракевич О. В. Рада міністрів як поліфункціональний орган Європейського Союзу / О. В. Пістракевич // Вісник НАДУ. – К.: НАДУ, 2013. – № 2. – С. 192–200.

57. Пістракевич О. В. Загальна характеристика інституцій ЄС. Основні інституції Європейського Союзу // Європейська інтеграція: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів магістерської підготовки за напрямом “Державне управління” / кол. авт.; за заг. ред. проф. І. А. Грицяка, Д. І. Дзвінчука. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. – С. 241–244; 244–263.

58. Пономаренко Т. В. Політична система Європейського Союзу / Т. В. Пономаренко. – Х., 2008. – 378 с.

59. Посельський В. Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції / Володимир Посельський. – Смолоскип, 2002. – 168 с.

60. Посельський В. Конституційний устрій Європейського Союзу: навч. посіб. / В. Посельський. – К.: Таксон, 2005. – 280 с.

61. Практичний poradnik державного службовця з питань європейської інтеграції / [Л. Л. Прокопенко, О. М. В. В.Баштанник та ін.]; за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2010. – Вип. 3: Європеїзація публічного адміністрування в посткомуністичних країнах Центральної та Східної Європи. – 68 с.

62. Прокопенко Л. Л. Процес європеїзації та його вплив на публічне адміністрування в Україні: навч. посіб. / Л.

Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2011. – 124 с.

63. Пронин С. В. Великобритания / С. В. Пронин, Е. С. Хесин. – М.: Мысль, 1972. – 478 с.

64. Пухтецька А. А. Європейський адміністративний простір і принцип верховенства права: монографія / відп. ред. В. Б. Авер'янов. – К.: Юрид. думка, 2010. – 140 с.

65. Пухтецька А. А. Європейські принципи адміністративного права та Європейський адміністративний простір (науково-інформаційне видання). – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2007. – 88 с.

66. Реформа публічного управління в Україні: виклики, стратегії, майбутнє: монографія / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; відп. ред. І. А. Грицяк. – К.: К.І.С., 2009. – 240 с.

67. Розвиток співробітництва Україна-Європейський Союз: зб. матеріалів. – К.: ЦТІ “Е та Е”, 2003. – 240 с.

68. Розширення Європейського Союзу: вплив на відносини України з центрально-європейськими сусідами / Ін-т регіон. євро інтеграційних досліджень “ЄвроРегіо Україна”. – К.: К.І.С., 2004. – 360 с.

69. Розширення Європейського Союзу: нові можливості та перспективи для України: матеріали круглого столу. – К.: НІСД, 2004. – 80 с.

70. Романо Проді. Задум об'єднаної Європи: пер. з італ. / Проді Романо. – К.: К.І.С., 2002. – 140 с.

71. Рябинин Е. В. Европейский Союз: анализ сущности и проблем на современном этапе / Е. В. Рябинин. – Мариуполь, 2011. – 161 с.
72. Сандро Гоці. Європейська Комісія. Процеси ухвалення рішень і виконавчі повноваження: пер. з англ. / Гоці Сандро. – К.: К.І.С., 2007. – 208 с.
73. Сандро Гоці. Урядування в об'єднаній Європі: пер. з італ. / Гоці Сандро. – К.: К.І.С., 2003. – 286 с.
74. Свобода П. Вступ до європейського права: пер. з чеської / Павел Свобода. – К.: К.І.С., 2006. – 280 с.
75. Служити Європі. Популярно про установи Європейського Союзу: пер. з англ. – К.: К.І.С., 2000. – 40 с.
76. Солоненко І. І. Вплив Європейського Союзу на трансформаційні процеси в країнах Центрально-Східної Європи та Україні: автореф. дис. ...канд. н. з держ. упр. / І. І. Солоненко. – К., 2013. – 20 с.
77. Сорон Жак-Люк. Курс європейських інституцій: європейська головоломка: підручник / Жак-Люк Сорон; пер. з фр. за ред. В. І. Муравйова. – К.: ІМВ, 2001. – 444 с.
78. Стандарти європейського врядування : навч. посіб. / авт. кол.: І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, С. М. Гладкова та ін.; за заг. ред. І. А. Грицяка. – К.: НАДУ, 2011. – 184 с.
79. Стрельцов В. Ю. Ціннісний феномен європейського врядування: монографія / Володимир Стрельцов. – Х.: Вид-во “ДокНаукадержУпр”, 2012. – 272 с.

80. Теорія та практика європейського врядування: навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, І. Д. Шумляєва, Н. М. Рудік. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2009. – 216 с.

81. Терещенко Т. В. Європейська інтеграція та інструменти її реалізації: навч.-метод. посіб. / уклад.: Т. В. Терещенко. – Хмельницький: Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій. – 2013. – 348 с.

82. Терницький В. М. Наднаціональні інституції Європейського Союзу в теоріях інтеграції : автореф. дис. ... канд. політ. наук / В. М. Терницький. – К.: 2006 <http://94.158.144.72/opac/index.php?url=/notices>.

83. Тоді Ф. Нарис історії Європейського Союзу; пер. з англ. Марини Марченко / Ф. Тоді. – К.: Видав. К.І.С., 2001. – 136 с.

84. Трансформація політико-управлінських відносин у державах Центрально-Східної Європи в процесі європейської інтеграції: уроки і досвід для України : монографія / кол. авт.; за заг. ред. проф. Д. І. Дзвінчука. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. – 415 с.

85. Тюшка А. В. Договір про Конституцію для Європи: генезис, юридична природа, політична цінність : монографія / А. В. Тюшка. – К.: К.І.С., 2007. – 228 с.

86. Україна – Європейський Союз: зібрання міжнародних договорів та інших документів (1991-2009) / за заг. ред. С. О. Камишева (кер.) [та ін.]. – К.: Юстініан, 2010. – 608 с.

87. Україна на шляху європейської інтеграції: наук.-практ. зб. матеріалів. – К., 2000. – С. 27.
88. Установчі договори Європейського Союзу (консолідовані версії) / пер. Державного департаменту з питань адаптації законодавства; за заг. Ред О. Зеркаль. – К.: Ніка-Прінт, 2010. – 416 с.
89. Участь України в агенціях і програмах Європейського Союзу: перспективи та можливості // Міжнародний центр перспективних досліджень. – К., 2008. – 336 с.
90. Хікс С. Політична система Європейського Союзу: пер. з англ. / С. Хікс. – Х., 2008. – 378 с.
91. Шеленкова Н. Б. Европейская интеграция: политика и право / Н. Б. Шеленкова. – М.: НИМП, 2003. – 546 с.
92. Шемятенков В. Г. Европейская интеграция : учеб. пособ. / В. Г. Шемятенков. – М.: Междунар. отнош., 2003. – 490 с.
93. Шиммельфенніг Ф. Вплив політичної обумовленості ЄС / Ф. Шиммельфенніг, С. Енгерт, Х. Кнобель // Європеїзація Центральної та Східної Європи : наук. видання / Ф. Шиммельфенніг, У. Здельмаєр: пер. з англ. – К.: Юніверс, 2010. – С. 37–61.
94. Шиммельфенніг Ф. Концепція європеїзації Центральної та Східної Європи / Ф. Шиммельфенніг, У.Зедельмаєр // Європеїзація Центральної та Східної Європи: наук. видання / Ф. Шиммельфенніг, У. Здельмаєр : пер. з англ. – К.: Юніверс, 2010. – С. 5–36.

95. Шкуро А. Як приймаються політичні рішення в ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.irf.ua/index.ph> [Назва з екрану].

96. Як працює Європейський Союз? Довідник інституцій ЄС: пер. з англ. – К.: ТОВ “Компанія ЛІК”, 2006. – 52 с.